

Verslag Veldwerkplaats eutrofe moerassen

1 juni 2023

Veel soorten riet- en moerasvogels staan onder druk in Nederland. Gelukkig biedt de ontwikkeling van moerassen op voedselrijke bodems, waaronder voormalige landbouwgronden, kansen om nieuw leefgebied voor riet- en moerasvogels te creëren. En niet alleen riet- en moerasvogels profiteren hiervan, maar ook tal van andere plant- en diersoorten. Vanwege klimaatverandering, recreatiebehoeften en waterberging zullen de komende jaren veel natte gebieden ingericht worden in het laagveen- en zeeleilandschap.

Maar hoe doe je dat? Is een overstroming met lokaal of regionaalvoorhanden water voldoende? Nee, dat zeker niet, dat werd duidelijk tijdens de veldwerkplaats in het Zuidlaardermeergebied. Er zijn succesverhalen, waarbij na inrichting van voormalige landbouwgronden spectaculaire ontwikkelingen van riet- en moerassoorten plaatsvinden. Er zijn zeker zo veel voorbeelden van gebieden waar de ontwikkeling helemaal niet goed op gang komt. En van gebieden die na een periode van succesvolle ontwikkeling van de biodiversiteit weer flink achteruitgaan. Het OBN-onderzoek 'Inrichting, beheer en ontwikkeling van moerassen op voormalige landbouwgrond is een verkenning naar de belangrijkste sturende factoren en geeft terreinbeheerders en beleidsmakers aanbevelingen.

Tijdens de veldwerkplaats op 1 juni presenteert Jim de Frouw het OBN-onderzoek. Hij benadrukt het belang van voldoende kennis over de fauna, de vegetatie en de abiotiek. Alleen dan kun je goed voorspellen wat de mogelijke effecten zijn van het aanleggen van een moeras. Vervolgens vertelt hij welke drie belangrijke stuurfactoren je hebt als beheerder om bij te sturen: begrazing, peilbeheer en nutriënten. Daarnaast moet je als beheerder weten dat er verschillende stadia zijn in moerasontwikkeling: je kunt wel willen kiezen voor een bepaald stadium, maar bedenk wel altijd dat een moeras een dynamisch systeem is en nooit lang hetzelfde blijft. En over de vegetatie is het belangrijk om te weten dat bepaalde soorten vogels vaak op een vegetatiestructuur af komen en minder op bepaalde planten in die vegetatie.

Een van die stadia in de moerasontwikkeling is die waar het porseleinhoen zich graag in ophoudt. Het is een iconische soort die veel beheerders graag in terreinen zien (of horen) verschijnen. Uit onderzoek van Ron van der Hut blijkt welke vegetatiestructuur en welke waterstanden deze geheimzinnige vogel graag heeft. Dat geeft de beheerder handvatten om te sturen in de vegetatiesamenstelling en de peilen.

De excursie vindt plaats in het gebied rondom het Zuidlaardermeer. Aanleiding voor de herinrichting hier was de noodzaak voor waterberging. Het water wordt elk jaar het gebied ingelaten en zakt gedurende het seizoen uit. Omdat er in het veld al reliëfverschillen bestonden, is er een afwisselend geheel van droog/nat ontstaan. Met prachtige vogeleindjes als resultaat. Belangrijkste discussie- en leerpunt is dat dit moerasysteem altijd beheer nodig zal hebben. Een eutroof moeras zoals dit zal bij continue hoog water uiteindelijk een grote plas worden. Daarom is het nodig om regelmatig (om de vijf jaar?) helemaal droog worden gezet ('reset') zodat soorten als riet weer kunnen kiemen en er langzamerhand weer kleine of grotere eilandjes kunnen ontstaan waar verschillende soorten vogels kunnen broeden.

In gebieden waar vóór herinrichting geen of te weinig natuurlijke rietkernen aanwezig zijn, is rietaanplant in combinatie met rasters een goede manier om een rietmoeras een goede start te geven en rietvelden tot ontwikkeling te brengen. Rasters helpen tegen overbegrazing wanneer reguliere maatregelen niet afdoende zijn. Overweeg actief vegetatiebeheer met zwaarder materiaal (bosmaaier, afplaggen) om successie tegen te gaan, waarbij het beoogde habitat verloren dreigt te gaan (o.a. porseleinhoen).

Tegelijkertijd blijkt dat ook juist te ondiepe plassen of plassen met regelmatige droogval niet altijd goede resultaten geeft. Vanwege de hoge nutriëntenlast in de bodem is het daarom vaak nodig om een gebied te laten begrazen met bijvoorbeeld runderen. Dat kan door in delen van het terrein en relatief hoge dichtheid een deel van het jaar (nazomer) of bijvoorbeeld een jaar, zodat pioniervegetatie en jonge moerasvegetatie wordt teruggezet en voortgaande successie wordt voorkomen. En als een gebied nog eutrofer is, is het soms nodig om met een bosmaaier rond te gaan. Soms is zelfs ganzenbegrazing een mooie oplossing: het voorkomt het dichtgroeien van moerassen. Cyclisch beheer door afwisselend jaren ganzenbegrazing toe te laten, gevolgd door droogvaljaren in gebieden waar peilbeheer mogelijk is, kan goed werken.